

AKADEMİK BİLİNÇ

Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği

Ağustos 2025
SAYI: 30

DOSYA: Antalya Müzesi Yıkılamaz

Akdeniz Öğretim Elemanları Derneği Yönetim Kurulu'nda Çeşitli Görevler Üstlenmiş İki Öğretim Üyesinin Ortak Çağrısıdır!!

Merhaba Değerli Akademisyenler, Kültür İnsanları ve Antalyalılar!

Bu çağrı, sadece bir binanın fiziksel varlığını savunma amaçlı değil, aynı zamanda kentimizin, ülkemizin ve hatta tüm insanlığın ortak kültürel mirasını koruma iradesini yansıtmaya amacıyla kaleme alınmıştır. Antalya Arkeoloji Müzesi'nin yıkım kararı derin endişeler yaratırken, biz akademisyenlere ve kültürel mirasın önemini kavramış bireylere önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Antalya Arkeoloji Müzesi, mimari ve kültürel açıdan eşsiz bir değere sahiptir. 1964 yılında ulusal bir mimari proje yarışmasıyla tasarlanan ve Türkiye'nin bu yolla inşa edilen ilk müzesi olması sebebiyle mimarlık tarihimizde özel bir yere sahiptir. Müze, Akdeniz ve organik mimari üsluplarının seçkin bir örneği olup, geleneksel Akdeniz mimarisinin avlulu yapısını, doğal ışık ve havalandırma unsurlarını modern bir yorumla birleştirmektedir. Bu özgün nitelikleri sayesinde 1988 yılında Avrupa Konseyi tarafından "Yılın Müzesi" özel ödülüne layık görülmüştür. Yapı, sadece eserlerin sergilendiği bir alan değil; içinde kütüphanesi, konferans salonu, resim/heykel vb. galerisi, amfisi ve bahçesiyle yaşayan, sosyal ve kültürel bir merkez olarak işlev görmüştür. Müze, kent belleğinin fiziksel bir temsilidir ve yıkımı, bir dönemin mimari ve kültürel kimliğinin silinmesi anlamına gelecektir.

Arkeoloji, Mimarlık ve Mühendislik alanında önemli çalışmaları olan akademisyen ve uzmanlar ile konuya odaklanmış STK'lar, binanın güçlendirilerek korunabileceğini savunmaktadırlar. Dahası, yıkıma gerekçe olarak dile getirilen "çatı akması, sıva dökülmesi" gibi sorunlar, binanın kendisinden değil, yıllardır ihmal edilen bakım ve onarım eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Yıkım yerine restore etmek, hem daha ekonomiktir hem de kültürel mirasa saygının ve mirası korumanın bir gereğidir.

16 Temmuz 2025 tarihinde müzenin ani bir kararla ziyarete kapatılması ve eserlerin taşınması sürecine dair şeffaf olmayan tutum da büyük kaygılar yaratmaktadır. Eserlerin güvenliği, sigorta durumları ve uluslararası standartlara uygun taşıma koşulları hakkında İl Kültürü Müdürlüğü'nün Antalya'daki tüm muhataplara eşit mesafeden bilgi vermemesi, kamuoyundaki endişeyi daha da artırmaktadır. Bu yazının yazıldığı tarih itibarıyla 27 gündür kapanmış olan müze önünde, dernek üyelerimizden bazıları ile birlikte 30'dan fazla Antalya STK üye ve temsilcilerinden oluşan nitelikli bir kitle (her gün) adeta nöbet tutmaktadır.

Ülkemizde benzer gerekçelerle kapatılan 35'e yakın müze bulunmaktadır. Bunlar arasında 11 yıldır kapalı olan Isparta Müzesi ve 13 yıldır kapalı olan Anamur Müzesi gibi örnekler,

AKADEMİK BİLİNÇ

Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği
İnternet Bülteni

Sahibi: Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları
Derneği adına Prof. Dr. Memduh Sami Taner
Editör: Prof. Dr. Hilmi Uysal - Prof. Dr. Memduh Sami Taner

Mail: akoder@gmail.com
Web: akoed.org.tr

instagram.com/akoeder
facebook.com/akoed07

MERHABA

AKADEMİK BİLİNÇ

müzelerin akıbetine dair ciddi kuşkular doğurmaktadır. Antalya Müzesi'nin de benzer bir kaderi paylaşması endişesi, kültürel miras bilincine sahip herkesi harekete geçmeye zorlamaktadır.

Dünyada, tarihi ve mimari değeri yüksek birçok müze, yıkılmadan, mevcut yapıları korunarak modernize edilmiştir. Örneğin, Paris'teki Louvre Müzesi'ne cam piramit eklenirken, Londra'daki British Museum'un merkezi avlusu cam çatıyla kapatılırken binaların özgün mimarileri korunmuştur. Berlin Neues Museum, İsrail Müzesi ve Amsterdam Rijksmuseum gibi yapılar da modern gereksinimlere uyarlanırken, tarihi dokuları ve kültürel kimlikleri titizlikle muhafaza edilmiştir. Bu örnekler, Antalya Müzesi için de yıkımın bir zorunluluk olmadığını, aksine mevcut yapının güçlendirilerek ve genişletilerek çağdaş müzecilik anlayışına uygun hale getirilebileceğini açıkça göstermektedir. Akademisyenler olarak, bu müzenin sadece bir bina değil, gelecek nesillere aktarmak zorunda olduğumuz yaşayan bir bellek olduğunun farkındayız. Kentimizin ve ülkemizin kültürel sürekliliğini korumak, bizim akademik ve toplumsal sorumluluğumuzdur.

Ayrıca biz akademisyenlerin halkına karşı görevlerinden birisi de kısa sürede onları etkilemediğini düşündükleri ama uzun sürede ağır sonuçlarıyla karşılaşacaklarının farkında olmadıkları özel durumlarda onları uyarmak ve bilgilendirmektir. Ülkemizdeki yüzlerce sorunla mücadele halinde olan halkımız, maalesef Antalya Müzesi yangınına görememektedir. Görebilseler bu yaraya merhem olmak için ellerinden geleni yapacaklarına inanıyoruz. Halkımızın doğru bilgilendirildiği takdirde vereceği sağduyu içeren reaksiyonuna güveniyoruz.

Antalya Müzesi, halkındır ve yıkılamaz!

Bu kararın yeniden gözden geçirilmesi, süreçlerin şeffaf ve katılımcı bir şekilde yürütülmesi ve müzenin modern mühendislik teknikleriyle güçlendirilerek, yanındaki kamu arazileriyle bir bütün halinde geleceğe taşınması için ortak akla çağrı yapıyoruz.

Prof. Dr. Memduh Sami Taner
Prof Dr. Hilmi Uysal

İÇİNDEKİLER

**AKADEMİK
BİLİNC**

- 2 MERHABA
- 4 İÇİNDEKİLER
- 5 AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM
ELEMANLARI DERNEĞİ ADINA PROF. DR.
GÜL IŞIN'IN 03.08.2025 TARİHLİ BASIN
AÇIKLAMASI
- 8 ANTALYA MÜZESİ İÇİN ORTAK AKIL
ÇAĞRISI !
- 11 AKDENİZ SERBEST MİMARLAR
DERNEĞİ BASIN AÇIKLAMASI
- 13 ÜTOPYA ÜNİVERSİTESİ'NDEN
HABERLER
- 15 ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİ 13
TEMMUZ ÇALIŞTAY VE FORUM SONUÇ
BİLDİRGESİ
- 19 MÜZE ÇALIŞMA GRUBU TARAFINDAN
ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖNÜNDE 28.07.2025
TARİHİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ANTALYA
KENT İZLEME PLATFORMU ADINA RECEP
ESENİL TARAFINDAN YAPILAN KONUŞMA
METNİ
- 21 100. YILINDA ANTALYA MÜZESİ
- 23 ATATÜRK VE ARKEOLOJİ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ELEMENLARI DERNEĞİ ADINA PROF. DR. GÜL İŞİN'IN 03.08.2025 TARİHLİ BASIN AÇIKLAMASI

Prof. Dr. Gül İŞİN

Değerli Antalyalılar, Değerli Basın Mensupları,
"Türkiye'nin yarışma projesi ile inşa edilen ilk müzesi" Antalya Müzemizin yıkım kararının resmi kanallarla 20 Mart 2025 tarihinde duyurulmasından bu yana, 5 aydır çok önemli bir karşı duruş sergiliyoruz. Duruşumuz duyarlı ve katılımcı Antalyalılar sayesinde "kentlilik bilinci" adına ülke çapında tarihi bir değere sahiptir.

Antalya'da başlayan bu kıvılcım şimdiden 20. Yüzyıl Cumhuriyet Dönemi kamusal değerlerimizin hafızalardan silinmemesi noktasında toplumsal bir farkındalık oluşmasına katkı sağlamıştır.

Bu süreçte 5 Temmuz 2025 tarihinde Müze Çalışma Grubu adına gerçekleştirdiğimiz basın açıklaması kamuoyu tarafından fark edilen ilk kitlesel eylemimizdi. 5 Temmuz tarihine gelinmeden önce sözcüsü olduğum çalışma gurubumuzun üstlenmiş olduğu eylemleri tarih sırasıyla kısaca hatırlatmak isterim.

20 Mart resmi yıkım duyurusun hemen ardından Antalya Kültürel Miras Derneği (ANKA), 27 Mart 2025 tarihinde Antalya Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na Müze'nin tescili için başvurmuş; Kurul olumsuz yanıtını 10 Nisan 2025 tarihinde vermiştir.

24 Nisan'da Serbest Mimarlar Derneği çatısında "Müzesi'ni Yeniden Düşünmek" başlıklı bir panel düzenlemiş; panelde Antalya Bilim Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri müze için "Diyaloglar ve Mimarlıklar" teması çerçevesinde bitirme projelerini sergilemiş, panelde, bilimsel bir platformda, Antalya Müzesi'nin yıkım

kararının hatalı bir tercih olduğu bilimsel bir platformda dile getirilmiştir.

29 Mayıs 2025 tarihinde ANKA bölge kurul kararına karşı itirazını Ankara'daki Yüksek Kurul'a taşımıştır. Kurul kararı beklenirken 5 Haziran'da taşıma ihalesi yapılmıştır. Yüksek Kurul'un olumsuz yanıtı 27 Haziran 2025 tarihinde gelmiştir.

Merkez Mimarlar Odası, Antalya Kurulu'nun olumsuz tescil kararını 7 Temmuz tarihinde mahkemeye taşımış; davayı, "bir kültür varlığı adına verilmiş mücadelenin hukuksal zemini" olarak tanımlamışlardır.

16 Temmuz'da Müzemiz ziyarete kapatılmış olmasına rağmen Bakanlığın tanıtım için kurduğu milyonlarca dolar bütçelere sahip "Turizm Geliştirme Ajansı" tanıtım sayfalarında turistleri Antalya Müzesi'ne davet etmeye devam etmiştir. Bu süreçte turistler kapıdan dönmek zorunda kalmıştır. Kalmışlardır.

Müze Çalışma Grubu (MÇG) temsilcileri olarak 21 Temmuz'da ATSO ve ANSİAD ile 22 Temmuz'da ise Antalya Valimizle görüşmeler gerçekleştirdik. Bu önemli görüşmeler sonunda Sayın Vali dahil tüm kurumlar söylemlerimizdeki haklılık payını teslim etmiş; hatta Ansiad ANSİAD ve ATSO Müzemizin korunması yönünde basın açıklamaları gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu kurumların bizleri haklı bulduğu ve onlara göre en önemli olan argümanımız maliyet hesaplarıyla net bir şekilde ortaya konan kamu zararıdır.

Bu görüşmelerde en ivedi talebimiz, Antalya Müzemizin yıkım ve kapatılma

kararlarına karşı açılmış Mahkeme süreci başlamışken, yıkım ve taşınmayla ilgili geri dönüşü mümkün olmayan hasarları göz önünde bulundurarak, tüm işlemlerin durdurulması olmuştur. Sayın Vali ise bu noktada mahkemeden çıkacak "yürütmeyi durdurma"nın tek çözüm olduğunu belirtmiştir. Valilikte yapılan bu görüşmede uzman akademisyenler, bilirkişiler ve hukukçulardan oluşan MÇG'muzun katkı sunacağı bir çalıştayın planlanması gerektiği hem sözlü hem de yazılı bir metinle 22 Temmuz'da sunulmuştur.

23 Temmuz'da Kültür Turizm Bakanı'nın ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü'nün Antalya'ya gelmiş olmaları nedeniyle Valimiz aracılığı ile ilettiğimiz "ortak akıl çağrısı ve görüşme taleplerimize" hiçbir yanıt verilmemiş; aksine aynı gün Müze önünde levhalar sökülmüş, Müze içine konteyner ve tırlar sokulmuştur.

Ağustos itibarıyla Müze içinde vitrinler hızla boşaltılmaya devam etmekte ve öncelikle Müze bahçesindeki eserler kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu süreçte Müze içindeki çalışma hızına deneyimli müze personeli yetersiz kalacağı için taşeron firma aracılığıyla hiçbir tecrübesi olmayan yeni elemanların alımı yapılmaya başlanmıştır. Yaşanacak kazalar geri dönüşü olmayan sonuçlar doğuracaktır.

Müzemiz 16 Temmuz'dan bu yana tam 19 gündür kapalıdır. Yeniden belirtmek isterim ki Bakanlık nezdinde Antalya Müzesi'nin, İl Kültür Müdürlüğü tasarrufunda yürütülen rölöve, taşıma, yıkım yapım aşamalarına ilişkin bu süreç bırakın şeffaflığı, yasal prosedürlerin hiçbirisi işletilmeden "yangından mal kaçırma hızıyla" yürütülmektedir.

Soruyoruz ve sormaya devam edeceğiz:

1.Bu hızın sebebi nedir?

2.Antalya Koruma Kurulu ilk ve öncü bir yapı olan Antalya Müzesi'ni neden tescil etmemiştir?

3.Hem Antalya Bölge Kurulu'nun hem Yüksek Kurul'un tescile olumsuz yanıt vererek önceki süreçlerdeki uzman görüşlerine, emsal kararlarına ve bilimsel koruma ilkelerine aykırı tutum almasının ve hukuk dışı kararlara imza atmasının gerçek sebebi nedir?

4.Müze önündeki falezlerin sit derecesi geçtiğimiz sene neden düşürülmüştür?

5.Müze'nin taşıma, yıkım ve yapım ihaleleri nerededir? Şartnameler ne şekilde düzenlenmiştir?

6.Müze için öngörülen gerçek bir proje geniş tabanlı mevcut reaksiyona rağmen neden tüm detaylarıyla kamuoyuyla paylaşılamamaktadır?

7.Deprem performans analizi nerededir?

8.Deprem performans analizi geçmiş tarihli olarak yeniden mi hazırlanmaya çalışılmaktadır?

9.İlk açıklamalarda 2,5 milyar olarak öngörülen Yeni Müze yerine en çok 200 milyon ile güçlendirme mümkünken oluşacak kamu zararından kimler faydalanacaktır?

10.Öngörülen yıkım, taşınma ve yeni müze kompleksi inşaatı sürecinde en önemli sorun eser güvenliğidir. Eser güvenliği eserlerin uluslararası sözleşmelerle bağlı olduğumuz UNESCO yönergeleri ile ISO, AITAM standartlarına uymakta mıdır?

11.Antalya Müze müdürlüğü taşeron firma aracılığı ile yeni elemanları sahaya sürmeden önce, iş güvenliği kurallarını bildirmiş midir? İşgördüren ve işgörenler iş güvenliği eğitimlerini tamamlamışlar mıdır?

12.Son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı tasarrufunda gelişen taşıma ve nakil süreçlerinde maliyet yükselttiği için ihmal edildiğini bildiğimiz eser sigortalama

işlemlerinden kaçınılmasıdır. Bu süreçte özellikle sağlam bir bina yerine konteynerlerde tutulacağı bilinen Antalya Müzesi eserlerinin sigortalanması elzemdir. Aksi taktirde Müze personelinin zimmetine kayıtlı bu eserlerin başına gelecek her türlü aksilik yalnızca bir memurun omzuna yüklenecektir. Eserler sigortalanacak mıdır?

13. Antalya Valimize ve tüm basına yapmış olduğumuz açık çağrılara rağmen önümüzdeki günlerde hala neden Müzemizle ilgili "basına kapalı" toplantılar planlanmakta ve bu kapalı toplantılara Müze Çalışma Grubu neden dahil edilmemektedir?

Sonuç olarak; Müze içerisinde taşınmaya yönelik tüm faaliyetler durdurulmalı. Yıkım kararı ivedilikle iptal edilmeli, Müzemiz ziyarete açılmalı ve Müzemizin ihtiyaç duyduğu bakımı onarımı ve gerçekten ihtiyaç varsa güçlendirilmesi için mühendis, mimar ve uzman küratörlerden oluşan bir bilim ekibinin yürüteceği çalışmalar sonrasında yeni bir yol haritası çizilmelidir.

ANTALYA MÜZESİ İÇİN ORTAK AKIL ÇAĞRISI !

Müze Çalışma Grubu*

Antalya Müzesi binasının yıkım kararı, kentimizin kültürel mirası adına ciddi bir endişe kaynağıdır. Müze Çalışma Grubu olarak, bu karara zemin oluşturan iddiaları ve yapının gerçek değerini, somut verilere dayanarak kamuoyunun ve yetkililerin dikkatine sunmayı bir görev biliyoruz.

A. ANTALYA MÜZE BİNASI NEDEN YIKILMAMALI VE TESCİL EDİLMELİDİR!

Antalya Müzesi binasının, (Adana, Bergama, Kayseri ve Hatay Arkeoloji Müzeleri gibi) yürürlükte olan 2863 numaralı yasa çerçevesinde tescil edilerek koruma altına alınması gerektiği hususundaki görüşlerimize temel oluşturan unsurlar şunlardır:

1. Tarihi ve Belgesel Değeri: Yapı, Türkiye'nin ulusal bir mimari proje yarışması ile inşa edilen ilk müzesidir. 1964 yılındaki yarışma jürisinde, İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri ile dönemin Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü T. Birdal ve Genel Müdürlüğün uzman mimarları yer almıştır. Bu niteliği, yapıyı modern Türk müzecilik tarihinde önemli bir referans noktası kılmaktadır.

2. Mimari Değeri: Yapı, sade tasarım dili, çok parçalı işlevsel kurgusu, çevresi ile ilişkisindeki başarılı çözümleri gibi özellikleriyle Türkiye modern mimarlığının belgeseli niteliğindedir. Döneminin en seçkin örneklerinden biri olarak, Bina, Türkiye'yi tasarlandığı 1964 yılında New York Dünya Fuarı'nda temsil eden Türkiye Pavyonu ile benzer bir mimari anlayışın ürünüdür. O dönemde bu yaklaşımla inşa edilen ve günümüze ulaşan üç önemli yapıdan biridir [Diğer ikisi Millî Eğitim Bakanlığı Binası (Ankara, 1962) ve Gülhane Askeri Tıp

Akademisi Hastanesi'dir (Ankara, 1962)].

3. İşlevsel ve Kültürel Değeri: Bina, yalnızca bir sergileme alanı olarak değil, kütüphanesi, konferans salonu, resim/heykel vb. galerisi, amfisi ve bahçesiyle bütüncül bir sosyal ve kültürel merkez olarak tasarlanmıştır. Bu çok yönlü ve nitelikli yapısı nedeniyle, 1988 yılında Avrupa Konseyi tarafından "Yılın Müzesi" özel ödülüne layık görülmüştür.

4. Uzman Kuruluşların Görüşü: Antalya Kültürel Miras Derneği, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu, DOCOMOMO_Türkiye, ICOMOS Türkiye, Europa-Nostra Türkiye, IAA-UPSD (Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği); KORDER ve ÇEKÜL Vakfı gibi kültürel miras alanında yetkin sivil toplum kuruluşları, yapının tescil edilerek korunması yönünde görüş bildirmiştir.

Sonuç olarak, Adana, Bergama, Kayseri ve Hatay Arkeoloji Müzeleri sahip oldukları mütevazı yerel özellikleri gerekçe gösterilerek tescil edilmişken, Antalya Müzesi, Türkiye Müze Mimarlık tarihi açısından sergilediği somut tarihi ve belgesel özgünlüklerine ve zenginliklerine karşın ilgili kurul tarafından tescile değer bulunmamıştır.

Bu çelişki; kamuoyunda, kurul kararlarının tüm ülke için geçerli olan yasal ve bilimsel ölçütlere göre mi, yoksa farklı telkinlerin etkisiyle mi alındığına dair haklı bir kuşkuya neden olmaktadır.

B. DEPREM PERFORMANS ANALİZ RAPORU VAR MI ?

Yıkım kararının temel dayanağı olarak sunulan "deprem riski" iddiası, teknik açıdan

ciddi sorular barındırmaktadır.

Bakanlığın 2021 tarihli bir analize atıf yapmasına rağmen, grubumuza dolaylı yollardan iletilen rapor sadece karot ve röntgen çalışmasının yapıldığını göstermektedir. Başka bir deyişle, nasıl yapılması gerektiği Deprem Yönetmeliği'nin 15. Maddesinde etraflıca açıklanan kapsamlı bir Deprem Performans Analizi değildir. Bu noktada iki temel soru ortaya çıkmaktadır:

1. Kapsamlı ve yasal Deprem Performans Analizi Raporu olmaksızın, bir kamu binasının yıkımına nasıl karar verilebilir? Antalya Müzesi binasının yıkım kararı için hazırlanan dosyanın en başında bulunması gereken ve öncelikli gerekçeyi oluşturan Deprem Performans Analiz Raporu'nun halen kamuoyu ile paylaşılmamış olması ciddi bir sorun ve şüphe yaratmaktadır.

2. Eğer 2021'den bu yana geçerli bir risk tespit edilmiş ise, 4.5 yıl boyunca Bakanlık tarafından çalışan, ziyaretçi, eser ve kamu güvenliği neden ikinci plana atılmıştır? Bu soruların şeffaflıkla yanıtlanması, kamu vicdanı için bir zorunluluktur. Kaldı ki, yapı riskli olsa bile modern mühendislik çözümleriyle güçlendirilmesi mümkündür. Bu seçenek, milyarlarca liralık yeni bir inşaat projesine kıyasla hem daha ekonomik hem de mirasa saygının bir gereğidir.

C. MEVCUT SORUNLARIN KAYNAĞI GERÇEKTEN MÜZE BİNASI MIDIR ?

Antalya Müzesi binasında bugün gözlemlenen çatı akması, sıvaların dökülmesi veya altyapı yetersizlikleri gibi sorunların kaynağı, binanın kendisi veya mimari tasarımı değildir. Bu sorunlar, yıllar boyunca yapının periyodik bakım, onarım ve tadilatlarının ihmal edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Yıkım konusundaki ısrar yerine, zamanında gerekli bakımlar yapılsaydı, yapı bugün bu sorunların hiçbirini yaşamazdı. Dolayısıyla mevcut durum, bir "yıkım gerekçesi" değil, bir "ihmalin sonucu" olarak değerlendirilmelidir. Bu sorunlar restorasyon

ve güçlendirme ile kolayca çözülebilir. Bu gerekçelerle tarihi hikayesi olan bir binanın yıkımı ciddi bir kayıp olacaktır.

Yıkım için öne sürülen bir diğer gerekçe ise, binanın depolardaki tüm eserleri sergilemek için yetersiz kaldığı iddiasıdır. Bu iddia, modern müzecilik anlayışını ve Antalya'nın mevcut potansiyelini göz ardı etmektedir.

Öncelikle, modern müzecilik, bir depodaki tüm eserleri aynı anda vitrine yığmak değildir. Aksine, koleksiyonları belirli temalar ve hikayeler etrafında, konu odaklı ve dinamik sergilerle sunma sanatıdır. Bu nedenle, tüm eserlerin eş zamanlı sergilenmesi gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır.

İkinci olarak, Antalya Müzesi deposundaki eserlerin önemli bir bölümü, zaten kendi müzeleri bulunan Elmalı ve Demre gibi ilçelerimize aittir. İl genelinde Antalya Müzesi dışındaki bazı ilçe müzeleri sergileyecek eser bulmakta zorlanırken, tüm mirası tek bir binaya toplama ısrarı anlamsızdır.

Asıl sorun bir bina sorunu değil, bir vizyon ve yönetim sorunudur. Antalya gibi kültürel mirasıyla övünen bir kent, tıpkı İtalya, Fransa ve İspanya'daki emsalleri gibi, müzeciliği profesyonellere emanet etmelidir. Küratörlük formasyonuna sahip, "Müzecilik Bilimi" veya "Kültürel Miras Yönetimi" alanlarında ihtisas yapmış yöneticiler, mevcut koleksiyonu çok daha etkin bir şekilde kamuoyuna sunabilir. Bu profesyonel yaklaşımla, eserler tematik sergilerle merkez müzede dönüşümlü olarak sergilenebilir, ilçe müzelerine ödünç verilebilir ve depolardaki zenginlik, bütün bir yıla yayılan dinamik bir programla halkla buluşturulabilir.

D. ÇÖZÜM İÇİN NE ÖNERİYORUZ ?

Çözüm, yıkımda değil, akılcı bir planlamadadır. Önerilerimiz nettir:

- Yıkım işlemi derhal durdurulmalıdır.

- Bina, emsal kararlar ve tarihi değeri doğrultusunda tescil edilerek koruma altına alınmalıdır.

- Mevcut orijinal planlar ışığında, bilimsel bir restorasyon ve güçlendirme projesi hazırlanmalıdır. Bu projenin finansmanı için birden fazla kaynak seçeneği mevcuttur.

- Ayrıca, Antalya'nın yeni müze ihtiyacı, tüm paydaşların (Meslek Odaları, STK'lar, Üniversiteler) katıldığı, şeffaf ve yarışmaya dayalı bir süreçle, ayrı bir proje olarak ele alınmalıdır.

Antalya'nın geleceğinin, geçmişine sahip çıkarak kurulacağına inanıyoruz.

Yetkilileri, bu yapıcı diyalog çağrımızı dikkate almaya ve kent mirası için doğru olanı yapmaya davet ediyoruz.

*Müze Çalışma Grubu; Antalya Barosu, Antalya Kent İzleme Platformu, Antalya Kültürel Miras Derneği, Akdeniz Serbest Mimarlar Derneği, Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği, Arkeologlar Derneği Antalya Şubesi, Docomomo-Türkiye, Eğitim-İş Antalya Şubesi, Eğitim-Sen Antalya Şubesi, İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şubesi, Jeoloji Mühendisleri Odası Antalya Şubesi, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği, Kültür Sanat Sen Antalya Şubesi, Mülkiyeliler Birliği Antalya Şubesi, Seyahat Acentaları Yöneticileri Derneği

AKDENİZ SERBEST MİMARLAR DERNEĞİ BASIN AÇIKLAMASI

Ali Olgu CEYLAN*

Değerli basın mensupları, kıymetli Antalyalılar,

Öncelikle, burada bizimle olan ve olmayan, Müze Çalışma Grubu'nun tüm katılımcılarına ve STK'lara teşekkür ediyoruz. Bizler, Akdeniz Serbest Mimarlar Derneği (Akdeniz SMD) olarak, Antalya Arkeoloji Müzesi'nin mimari ve tarihi önemini ilk vurgulayan kurumların başında gelmekteyiz. Kültürel mirasımızı ve kent hafızamızı korumanın önemini kamuoyu ile paylaşırken, sizlerin ve tüm Antalya halkının bizimle aynı fikirde olması ve mevcut yapıya sahip çıkması büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bugün burada, yalnızca bir binayı değil; şehrimizin hafızasını, kültürünü ve geleceğini savunmaktayız.

Antalya Müzesi, modern Akdeniz mimarlığının şehrimizdeki en nitelikli örneklerinden biridir. Ülkemizde 1950 sonrası Türk mimarlığının gelişimine büyük katkıları olan Tekeli-Sisa Mimarlık Ofisi tarafından tasarlanmış; Türk mimarlığının efsane isimlerinden, İstanbul SMD'nin başkanlığını yapmış, Doğan Tekeli'nin de ifade ettiği gibi "Türk mimarlığının belgeseli niteliğinde" bir yapıdır.

Bu yapı, yalnızca modern müzeciliğimizin öncü örneklerinden biri değil; kent belleğinde yeri doldurulamayacak, geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran bir simgedir. Bahçesi, avluları ve sergi alanlarıyla adeta kıymetli eserleri koruyan "mimari bir mücevher kutusu" gibi tasarlanmıştır.

Akdeniz SMD olarak, Antalya Müzesi'nin korunması ve yeni yapının mevcut yapıyla birlikte değerlendirilmesi için uzun

süredir kararlılıkla çalışıyoruz. 2024'ten bu yana, hem yerel hem de ulusal ölçekteki mimarlık ortamlarında bu yapının korunması gerekliliğini gündemde tuttuk; toplantılarda, panellerde ve basın açıklamalarımızda konuyu defalarca dile getirdik. Yapının mevcut durumunu meslek insanlarıyla, ilgili kurumlarla ve kamuoyuyla paylaşarak farkındalık yaratmaya çalıştık.

Bu çabaların en önemli adımlarından biri, 24 Nisan 2025'te gerçekleştirdiğimiz "Antalya Müzesi'ni Yeniden Düşünmek" başlıklı panel oldu. Bu panel, aslında hem mevcut mimari yapının önemini hem de Dünya'da tarihi yapıları koruyarak gelişmiş çağdaş müzeleri anlamamız için harika bir fırsat oldu. Mimarlık tarihi ve koruma alanlarında uzman isimleri bir araya getiren bu etkinlik; konuyu kent gündemine taşıdı ve ilgili tüm tarafları ortak bir tartışma zemininde buluşturdu.

Bununla birlikte, modern Akdeniz mimarlığının kentteki temsilcilerinden biri olarak; yerel ve ulusal STK'lar ile güç birliği yapıp hem Bölge Koruma Kurulu'na hem de Yüksek Kurul'a tescil başvurularımızı ilettik. Ne yazık ki başvurularımız olumlu sonuçlanmadı, itirazlarımızı ise kamuoyu ile paylaşmaya devam ettik.

Ayrıca, tüm sürecine başından sonuna destek olduğumuz, Antalya Bilim Üniversitesi Mimarlık Bölümü Bitirme Projesi'nde, Antalya Müzesi'nin korunarak yenilenmesine yönelik yeni mimar adayı arkadaşlarımızın yaratıcı fikirlerini aldık. Bitirme jürisinde, tüm proje ve fikirler kamuoyu ile paylaşıldı. Buradan emeği geçen tüm Öğretim Üyesi arkadaşlarımıza tekrar teşekkür ediyoruz.

Son olarak, 21 Temmuz'da ise, yapının korunmasını merkeze alan; kolektif ve geniş katılımlı bir üretim sürecinde tartışılacak, ulusal mimari proje yarışma açılması için çağrımızı ilgili bakanlıklar, kurumlar ve kamuoyuna duyurduk. Bu öneri, yalnızca yıkıma karşı bir itiraz değil; aynı zamanda yapının geleceğini, yaratıcı ve katılımcı fikirlerle yeniden düşünmeye davettir. Buradan yeniden tüm yetkililere, Sayın Bakanımıza, yapının mevcut projelerini hazırlayan Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu'nda birlikte çalıştığımız mimar arkadaşlarımıza sesleniyoruz. Bizler, Akdeniz SMD olarak, bu yapının korunarak yenilenmesi konusunda ulusal yarışma düzenlenmesi, komiteler kurulması ve çalışmalar yapılması konularında destek olmak istiyoruz.

Çünkü, Antalya Müzesi'nin korunmasını yalnızca mimari değeri nedeniyle değil; kent kimliğinin ve toplumsal belleğin vazgeçilmez bir parçası olduğu için istiyoruz.

Antalya Müzesi, 20. yy Türk mimarlığından gelecek kuşaklara bırakacağımız en önemli kültürel miraslardan biridir.

Bugün buradan tüm yetkililere sesleniyoruz:

Bu eşsiz yapıyı lütfen koruyun.

Modern mimarlığımızın bu başyapıtını gelecek kuşaklara aktaralım.

Kültürel hafızamıza hep birlikte sahip çıkalım. Antalya Müzesi şehrin ve ülkenin ortak mirasıdır.

Ve bu miras, yıkılarak değil, korunarak yaşatılmalıdır.

*Akdeniz SMD Yönetim Kurulu Adına
02.08.2025

ÜTOPYA ÜNİVERSİTESİ'NDEN HABERLER

"Ütopya müzesi yıkılamaz!"

Şehrin 50 yıllık müzesiyle ilgili tartışmalı bir gündem herkesin dilinde dolaşüyor bugünlerde. Müze binasının depremde yıkılma riski olduğu için yıkılmasına karar vermiş yöneticiler. Ancak özellikle Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü bu konuda çok endişeli. Çünkü bu müze şehrin 100 yıllık belleğini taşıyor ve içinde paha biçilmez eserler bulunmakta. Arkeoloji Bölümü öğrencileri geçen gün Müze'nin önünde toplandı ve eserlerin ne derece değerli olduğunu anlatmaya çalıştılar halka. Biz de onlarla görüşmek istedik ve müze önünde temsilcileri Nilüfer arkadaşımıza sorular yönelttik.

Akademik Bilinç: Merhaba. Günlerdir burada toplanıyorsunuz, nedir duyurmak istediğiniz?

Öğrenci Nilüfer: Bu Müze'nin yıkılması düşünülüyor. Yetkililer karar vermiş deniliyor. Ancak burası bizim aynı zamanda okulumuz ve eğer Müze kapatılıp, yıkılır ise bizim de okulumuz 2 yıl kapatılmış olacaktır. Bunu anlatmak istiyoruz, yani okulumuzu savunuyoruz.

Akademik Bilinç: Yıkım gerekçesini sorguladınız mı?

Öğrenci Nilüfer: Elbette ve biraz da bu bizi rahatsız ediyor. Bu bina yatay bir mimari ve yıkım tehlikesi var denilip, içindeki eserler çıkarılarak depolara konulacakmış. Bu kafamıza yatmıyor.

Akademik Bilinç: Bu konuda inşaat mühendislerinin görüşü biliniyor mu?

Öğrenci Nilüfer: Onların da görüşünü sorduk; Müze binasının yıkılması yerine güçlendirilmesinin yeterli olduğunu

söylüyorlar. Yani biz oklumuzu kaybetmeden, bina işlevini sürdürürken deprem tehlikesine karşı önlem almak mümkün.

Akademik Bilinç: Yetkililer neden yıkım konusunda ısrarlı?

Öğrenci Kerem: (İzin verirsiniz bunun yanıtını ben vereyim dedi Kerem)... Ben de Öğrenci Derneği'nin başkanıyım ve bu soruyu Rektörümüze çıkıp sordum. Beni dinledi ve gel o zaman Vali ile birlikte görüşelim dedi. Vali'den randevu aldı Hocamız. Hatta İnşaat Fakültesi öğretim üyesi bir Hocamız da vardı görüşmede. Vali'ye durum anlatıldı ve yıkım yerine güçlendirme çözümünün en uygunu olacağını savunduk. Vali sözlerimiz üzerine konuyu yıkım kararını veren Bakan ile görüşeceğini söyledi. Henüz onun yanıtını bekliyoruz.

Akademik Bilinç: Ne kadar bekleyeceksiniz?

Öğrenci Taner: Müzenin kapatılacağı haberini aldığımızdan beri buradayız. Müze müdürü bu konuda bir takvim hazırladıklarını söyledi ve takvimi yayınladıklarında ne kadar bekleyeceğimiz belli olacak. Tek isteğimiz sürecin şeffaf ve sorgulanabilir şekilde işlemesi.

Akademik Bilinç: Peki burada eylem yapmanızın bir katkısı olacak mı?

Öğrenci Ayşe: Bu soruya da ben yanıt vereyim. Ben de İletişim Fakültesi öğrencisiyim ve buradaki eylemimiz, şehrin bir kültürel değerinin şehir tarafından farkına varılmasını sağladı. Gelen geçen herkes sorunu öğreniyor ve bu konuda bir tutum benimsiyor. Eğer şehrin tümüne ulaşabilirsek yetkililerin sadece maliyet hesabıyla karar vermelerini değil şehrin kararını da hesapladıkları bir karar vermeleri gerekecek. Eğer Bakanlık

yetkilileri şehir halkının eğiliminin tersine karar verirlerse bu şehirden bir daha oy alabileceklerini sanmıyorum.

Akademik Biliş: Sonucun ne olmasını bekliyorsunuz?

Öğrenci Nilüfer: Halkın dediği olur, halka rağmen karar alınamaz. Biz de halkın bir parçasıyız. Bizim düşüncemizin ve kararımızın bir etkisi olacaktır; çünkü bu ülkede demokrasi var!

Öğrencilerin "Müze yıkılmaz" sloganları arasında görüşmemizi sonlandırdık ve bilgisayarın başına geçip görüşmeyi yazıya dönüştürürken içimizden "Öğrencilerin yaptıkları ütopya gibi" sözlerini mırıldanıyorduk...İşte tam da Ütopya Üniversitesi'nin öğrencileri onlar...

Hilmi UYSAL

ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİ

13 TEMMUZ ÇALIŞTAY VE FORUM SONUÇ BİLDİRGESİ

Antalya Müze Çalışma Grubu*

"KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI ÇAĞRISI"

Antalya Arkeoloji Müzesi binası, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 20 Mart 2025 tarihinde yıkılacağı duyurulmuş olup, bu karara gerekçe olarak binanın depreme dayanıksız olduğu ve artan depolama ihtiyacı gösterilmiştir. Ancak, başta Prof. Dr. Gül Işın önderliğindeki Müze Çalışma Grubu, Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği, Antalya Barosu ve Antalya Kültürel Miras Derneği (ANKA) olmak üzere uzmanlar, meslek odaları ve 13 sivil toplum kuruluşu (STK), bu kararın bilimsel ve hukuki temellerden yoksun olduğunu savunarak, yıkımın derhal durdurulmasını ve yapının korunmasını talep etmektedirler. Sürecin kapalı kapılar ardında yürütülmesi; 05 Haziran'da Müze'nin taşınma ve yıkım ihalesinin yapıldığının; 15 Temmuz 2025 Salı günü ziyarete kapatılacağını öğrenilmesi, kamuoyunda ciddi endişeler yaratmıştır.

1. Müzenin Tarihsel, Mimari ve Kültürel Özgünlüğü ve Önemi

Antalya Arkeoloji Müzesi, sıradan bir yapı olmaktan çok öte, Türkiye'nin yarışma projesi ile inşa edilen ilk müzesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu öncü rolü, yapıya tek başına tarihi, belgesel ve özgünlük değeri katmakta olup, sadece Antalya için değil, Türkiye'nin mimarlık kültürü için de eşsiz bir öneme sahiptir.

- **Tasarım ve Jüri Süreci:** Müze, 1964 yılında Bayındırlık Bakanlığı tarafından düzenlenen ulusal bir proje yarışmasıyla elde edilmiştir. Yarışma jürisinde dönemin Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Tefik Bindal gibi müze uzmanları, mimarlar ve yüksek mimarların yer alması, projenin sadece mimari değil, müzecilik açısından da yetkin

bir süzgeçten geçtiğini kanıtlamaktadır. 14.02.1964 tarihli jüri raporu, projeyi "seksiyonların teşhir fonksiyonuna uygun çözümü", "aydınlatma şekillerinin isabeti", "iç ve dış sirkülasyonun iyi çözümlenmesi" ve "kitleleri hafifletici tesiri" gibi özellikleriyle övmüştür. Bu özellikler, günümüzde tescil taleplerine olumsuz karar üreten kurul'un "yok" dediği "işlevsellik, mimari ve özgünlük" değerlerinin aslında projenin seçilme nedeni olduğunu göstermektedir.

- **Mimari Üslup ve Ödüller:** Mimarlar Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı olan yapı, Akdeniz ve organik mimari üsluplarının seçkin bir örneğidir. Geleneksel Akdeniz mimarisinin avlulu yapısını, doğal ışık ve havalandırma unsurlarını modern bir yorumla birleştirmektedir. Bu özgün nitelikleri ve çağdaş sergileme anlayışıyla, 1988 yılında Avrupa Konseyi'nden "Yılın Müzesi" özel ödülünü almıştır. Bu ödül, Müzenin kültürel kimliği güçlü biçimde yansıtması ve eğitimsel katkılarıyla da ilgilidir. Müze, 1994 tarihli Nara Özgünlük Belgesi'nde tanımlanan çok katmanlı özgünlük ilkelerini karşılamaktadır.

- **Çok Yönlü Bir Kültür ve Eğitim Merkezi:** Yapı, sadece eserlerin sergilendiği bir yer olarak değil; içinde kütüphanesi, konferans salonu, amfisi (açık hava tiyatrosu), sanat galerisi ve kafeterya gibi birimleriyle yaşayan, sosyal ve kültürel bir merkez olarak tasarlanmış ve hizmet vermiştir. 1976 Antalya Film ve Sanat Festivali etkinliklerine ev sahipliği yapmasıyla da Antalyalılar ve ziyaretçiler açısından anı değeri taşımaktadır. Müze, kişisel ve toplumsal belleğin, kent bilincinin oluşmasında önemli bir hafıza mekânı görevi üstlenmektedir. Arkeoloji öğrencileri için formel eğitimin sınırlarını

aşan, gözlemleyerek ve düşünerek öğrenmeyi mümkün kılan canlı bir laboratuvar işlevi görmektedir.

2. Yıkım Gerekçelerinin Bilimsel ve Hukuki Temelsizliği

Yıkım kararına gerekçe olarak gösterilen "depreme dayanıksızlık" iddiası ve "yapının değerinin olmadığı" yönündeki mevcut Kurul kararları, bilimsel ve hukuki temelden yoksundur.

- Erişilemeyen Deprem Raporu: Müzenin depreme dayanıksız olduğuna dair beş yıl önce alındığı söylenen belgeye (deprem performans analizi raporu) ulaşılamamış ve kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Mühendislik analizlerinin tekrarlanabilir ve doğrulanabilir olması gerektiği vurgulanmıştır. İnşaat Mühendisleri Odası, tek katlı bu binanın bu gerekçeyle yıkılması durumunda Antalya'daki tüm binaların da yıkılması gerekeceğini belirtmekte ve güçlendirmenin en doğru seçim olduğunu ifade etmektedir.

- "Değeri Yok" İddiasının Çelişkisi: Bölge Kurulu kararında yapının "sanat, mimari, tarihi, estetik, belgesel, işlevsel, teklik, nadirlik gibi değerlerin bütüncül ya da tekil olarak bulunmadığı" iddiası, yapının tasarım ve inşa sürecindeki gerçeklerle ve dönemin Bakanlık uzmanlarının kendi onaylarıyla taban tabana zıttır.

- Tadilatların Tescil Değeri Üzerindeki Etkisi: Kurul kararında binanın "birçok kez tadilat geçirdiği" belirtilse de, bir yapıda tadilat olmasının tescil değerini ortadan kaldırmadığı vurgulanmaktadır. Yapının orijinal projeleri eksiksiz olduğu için, uzman bir restorasyon projesi ile kolayca özgün haline döndürülmesi mümkündür. Geçmişteki bazı müdahaleler (teras çatı eklenmesi, bant pencerelerin kapatılması, bitişik mekân eklenmesi, lapidaryumun¹ kapatılması) yapının özgün değerlerini kısmen etkilemiş olsa da, bunlar

¹Taş anıtların ve arkeolojik öneme sahip parçaların sergilendiği yer

geri döndürülebilir durumdadır.

- Emsal Kararlardaki Tutarsızlıklar: Müze ile bir bütün olarak tasarlanan bahçesindeki anıt ağaçlar tescilli iken, bu bütünün ayrılmaz bir parçası olan ana binanın tescil dışı bırakılması kararın tutarlılığı açısından ciddi bir çelişki teşkil etmektedir. Benzer şekilde, Adana Arkeoloji Müzesi'nin "farklı formların bir araya getirilmesi" ve "güneş kırıcıları" gibi özelliklerle tescil edilmesine karşın, Antalya Müzesi gibi Türkiye'de bir ilk olan öncü bir yapının tescilinden ısrarla kaçınılması tam bir tezat oluşturmaktadır. Karatepe Açık Hava Müzesi'nin saçakları 2009 yılında tescillenmişken, Antalya Müzesi'nin en önemli özgün alanlarından biri olan ve benzer bir anlayış sunan Lapidaryum'unun göz ardı edilmesi, koruma kararlarında standart bir yaklaşım olmadığını göstermektedir. Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun Dokuma Fabrikası ve Pil Fabrikası binaları için kısmi koruma kararı alarak Türkiye'ye örnek olması da müze için aynı hassasiyetin gösterilmemesi çelişkisini artırmaktadır.

- Şeffaflık ve Katılımcılık Eksikliği: Süreç, raporlar gizli kalacak şekilde yürütülmekte, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, bağımsız uzmanlar ve kent halkı sürece dâhil edilmemektedir. İhale sürecinin hukuka aykırı olacak şekilde oldubittiye getirildiği ve ihaleyi kimin üstlendiğinin kamuoyuna açıklanmadığı belirtilmiştir. Kamu kurumları ve sivil toplumun birlikte hareket ederek en ileri yapısal iyileştirme teknikleriyle özgün yapının güçlendirilmesini sağlamak için bilimsel katkı sunması gerekmektedir.

3. Yıkım ve Eser Taşıma Süreçlerindeki Riskler

Müzenin yıkılması ve eserlerin taşınma-depolanması süreçleri, ciddi riskler barındırmaktadır:

- Uzun Süreli Ziyarete Kapanma: Müzenin 15 Temmuz 2025 tarihinde ziyarete kapanacağı duyurulmuş olup, kapalı kalacağı sürenin yıllarca sürmesi muhtemeldir. Bu durum,

yılda 200.000'e yaklaşan ziyaretçiyi dünya mirasını görmekten mahrum bırakacaktır.

- Eser Güvenliği Riskleri: Arkeolojik eserlerin güvenli taşınması ve saklanması için uluslararası standartlarda belirtilen kurallara uyulmadığı görülmüştür. UNESCO Yönergeleri, ISO, AITAM standartları gibi uluslararası güvenli taşıma ve saklama standartlarına uygun hazırlıkların yapılmadığı ifade edilmektedir. Eserlerin taşınması ve konteynerlerde depolanması sırasında büyük riskler bulunmaktadır. Antalya'nın aşırı nemli, aşırı sıcak ve aşırı yağışlı ikliminde eserlerin zarar görebileceği hesaba katılmalıdır. Tüm konteynerlerin iklimlendirmeli olması ve elektrik/arıza durumları için jeneratör tedbirleri alınabilse de bunun aşırı bir maliyete neden olacağı açıktır.

- Sigorta ve Zimmet Sorumluluğu: Eserlerin hasar ve çalınmaya karşı sigorta ettirilmesi gerekmele birlikte, sigorta sözleşmelerinin yapıldığı konusunda bir bilgi ve belgeye rastlanılmamıştır. Eğer sigorta ettirilmezse, kurum personeli üzerine zimmetli bu eserlerin maruz kalacağı hasar ve çalınma durumlarında sorumluluğun kime ait olacağı konusu yanıtızsız kalmaktadır. Geçmiş yıllarda zimmetli eserin kaybolması nedeniyle intihar eden müze personelinin acısının hala hissedilmesi, bu endişeyi daha da artırmaktadır. Bakanlığın deprem riskini güçlendirme yöntemleriyle sıfırlama seçeneği varken, gereksiz bir acelelikle eserlerin konteynirlara taşınmasını uygun görmesi, müzelerden kaybolan ve çalınan eserler hakkındaki gerçekler varken, büyük endişe yaratmaktadır.

- Çalışanların Durumu: Müze çalışanları süreçle ilgili bilgilendirilmemiş, yıkılacağını son anda öğrenmişlerdir. Huzursuz, gergin ve bilinmezlik içinde olup, sorgulama yapmaları halinde başka illere sürülme korkusu yaşamaktadırlar.

4. Çözüm Önerileri ve Çağrımız

Yukarıda belirtilen sorunlar bütün

olarak değerlendirildiğinde, Antalya Arkeoloji Müzesi'nin geleceğine ilişkin en sağlıklı ve bilimsel temelli çözüm aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Mevcut Yapı Korunmalı, Restore Edilmeli ve Güçlendirilmelidir: Antalya Arkeoloji Müzesi'nin özgün kültürel miras değeri korunmalıdır. Yapı, yıkılmak yerine restore edilerek ve günümüz ihtiyaçlarına olanak sağlayan çağdaş teknolojilerle donatılarak güçlendirilerek kullanılmalıdır. Tek katlı bir yapı için güçlendirmenin ekonomik olacağı ve hatta inovatif güçlendirme yöntemleri ile eserlerin tamamının bina dışına taşınmasına gerek kalmadan, müzenin belli oranda ziyarete açık tutulabileceği belirtilmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin de yıkılmadan restore edilmiş olması önemli bir emsaldir.

- Müze Alanı Genişletilmelidir: Artan depolama ve sergileme ihtiyaçları da karşılanacak şekilde, mevcut müze binası korunmalı ve müze alanı yakın çevresindeki kamu alanlarından (Karayolları 13. Bölge Müdürlüğü'nün kullanımındaki geniş tarla, kuru dere, tapulama harici alan ve kuzeydeki uygulama oteli alanı gibi) faydalanılarak büyütülmelidir. Bu büyüme, Müze'nin gerçek bir bölge müzesi düzeyine gelmesini ve kentin kültürel, sanatsal ve bilimsel etkinliklere ev sahipliği yapmasını sağlayacaktır.

- Süreç Şeffaf, Katılımcı ve Bilim Temelli Yürütülmelidir: Yıkım kararının derhal durdurulması, analist raporlarının kamuoyuyla paylaşılması ve bağımsız bir bilimsel ve toplumsal çalıştay sürecinin oluşturulması elzemdir. Uzman meslek odalarının, akademisyenlerin ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşleri dikkate alınmalı; katılımcı, şeffaf ve bilim temelli bir yol izlenmelidir. Kültürel mirasın korunması, yalnızca geçmişe değil, aynı zamanda geleceğe karşı da bir sorumluluktur.

- Ulusal Proje Yarışması Düzenlenmelidir: Mevcut müze yapısının korunmasıyla birlikte,

iki aşamalı ulusal mimari proje yarışması yoluyla Müze Kompleksi tasarımının elde edilmesi önerilmektedir. Bu süreç; mevcut yapının korunması, mimari ve tarihsel özgünlüklerin gözetilmesi ve kültürel sürekliliğin sağlanması esaslarına uygun olarak yapılandırılmalıdır. Yarışma süreci, çok aktörlü, katmanlı ve kapsayıcı bir kamusal üretim süreci olarak değerlendirilmeli, kamu katılımı güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak, Antalya Arkeoloji Müzesi'ne ilişkin gündemde olan sorunlara uluslararası bilimsel ve mesleki ilkeler

çerçevesinde önerilebilecek en sağlıklı çözüm, mevcut müze binasının ödüllü orijinal projesine uygun olarak restore edilerek ve güçlendirilerek kullanılması, bunun yanı sıra müzeye ayrılan alanın büyütülmesi ve ihtiyaç duyulan ek yapıların ulusal proje yarışmasıyla elde edilmesidir.

Bu hoyratlığı durdurabilecek tek güç halkımızdır ve bu mücadele, Antalya'nın kültürel ve toplumsal haklarını savunma mücadelesidir.

*13.07.2025

MÜZE ÇALIŞMA GRUBU TARAFINDAN ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖNÜNDE YAPILAN 28.07.2025 TARİHLİ ANTALYA KENT İZLEME PLATFORMU ADINA YAPILAN RECEP ESENGİL* TARAFINDAN YAPILAN KONUŞMA METNİ

Değerli Katılımcılar,
17 gündür 40 derece sıcak altında olağanüstü gayretle Antalya Arkeoloji Müzesi'ni koruma mücadelesi veriyorsunuz. Bir kentli olarak hepimize gönülden teşekkür ediyorum.

Sözlerime bundan doksan iki yıl önce yapılmış olan Atina Antlaşması'ndan bir madde okuyarak başlamak istiyorum. Endüstrileşmenin getirdiği trafik, hava kirliliği, kentlere göç ve benzeri sorunların kentler üzerindeki olumsuz etkilerinin ve etkilerden oluşan kötü gidişata son vermek amacıyla Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi'nin 1933 yılındaki Atina toplantısında yapılan anlaşmanın 65.maddesi şöyle diyor: "Bir kentin yaşamı ona kendine özgü bir karakter kazandıran ve 'kentin ruhu' dediğimiz şeyi meydana getiren yapıtlar veya yapılar gibi maddi eserler aracılığıyla yüzyıllar boyunca görünür kılınan sürekli bir olgudur. Bu eserler, geçmişin değerli tanıklarındır. Öncelikle tarihsel ve duygusal değerlerinden, ikinci olarak da bazılarının en yüksek derecede insan dehasının eseri olan plastik bir değer taşımasından dolayı, saygıyı hak etmektedirler. Bu eserler insanlık mirasının parçasıdır. Onlara sahip olanlar veya onları korumakla görevli bulunanlar, bu yüce mirası bozulmadan, gelecek yüzyıllara iletmek için her türlü meşru yola başvurma sorumluluk ve yükümlülüğü taşımaktadırlar."¹ 1941 yılında ilk defa basılan Atina Sözleşmesi bu tarihten itibaren modern mimarlık ve şehirciliğin kutsal kitabı ve anayasası olmuştur. 90 yıl sonra bu anayasaya aykırı karar alabilen akıl için ben "satılmış ya da yok" diyebilirim.

Koruma kavramı bugünün meselesi değildir. İlk çağlardan günümüze insanoğlu koruma ve saklama kavramı üzerine kafa

yormuştur. Birçok savaş ve işgalde mevcut yapıların çoğu korunmuş ve geleceğe taşınmıştır. Çok geçmişe gitmeyelim Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u aldığı anda geçmişteki hiçbir şeyi yıkmamıştır. Örneğin Ayasofya o dönemde yıkılsa şimdinin siyasal yobazları bugün nereye tapacaklardı. Acaba Antalya Müzesi için eklentileri mimari karakterini bozmuştur gerekçesiyle tescil kararı veremeyen bugünkü Kurul ya da yüksek kurul üyeleri, 537 yılında kilise olarak tasarlanan Ayasofya'ya sonradan dört minare eklendi; 1533 yılında Mimar Sinan depremde zarar görmesin diye kuzey duvarlarına taştan payandalar yaptı diye Ayasofya için de mimari özelliğini kaybetmiş, binanın sanat tarihi, mimari estetik, hatıra özgünlük vb. niteliklerini yitirmiştir tescilini kaldıralım diyebilir mi? Talimat alsa derdi. Oysaki geçen süreç içinde Ayasofya'da yapılan ilavelerle oraya farklı inançların, kültürlerin izleri eklenmiş yapının anı ve belgesel değeri artmıştır. Bu nedenle M.K. Atatürk farklı kültürlerin ortak değeri olarak bu yapıyı müze haline getirmiştir. Ayasofya bugün de bizim için müzedir ve yine diyoruz ki "mimarlıkta doğru olan yıkarak değil, mevcudu koruyarak yapılandır." Atatürk'ün kültüre bakışı üzerine bir yaşanmışlığı anlatarak konuya dönmek istiyorum: Yıl 1920 Nisan ayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılıyor. Bir kasaba büyüklüğündeki kentte Meclis'i toplayacak bina yok, eski bir yapı Meclis haline getiriliyor. Milletvekilleri ve Meclis çalışmalarında görev alacak personel için bırakın evi yatacak yer dahi bulmakta güçlük çekilirken M. Kemal Paşa Ağustos 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi için Ankara'dan ayrılmadan bir gece önce Etnografya Müzesi yapımına ilişkin hazırlanan kararnameyi imzalar. Müze 1928 yılında tamamlanır ve hizmete açılır.

"Savaş Giderken Müze Kararnamesi"² ne de dayanarak, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültüredür" diyen bir önderin ülkesinde bugün yaşananları ve bunları yaşatanları asla unutmayacağız ve unutturmayacağız.

Değerli katılımcılar, ben mimarım. Mimarlığın ilk görevi yaşanabilir çevre tasarlamaktır. Bu çevre sadece doğal çevre değildir, kültürel çevreyi de kapsar. Her mimarlık okulunda Sanat Tarihi ve Mimarlık dersi okutulur. Ama "koruma" kavramı ve kültürüyle ilgili ciddi bir eğitim yapılmaz. Deneyim bunu mimarlara öğretir. Bizler koruma kültürünün ne olduğunu öncelikle 1944 yılından beri var olan Kültür Varlıklarını Koruma Kurullarında görev alan değerli bilim insanlarından, hocalarımızdan öğrendik. Onların gerekçeli kurul kararları, ilke kararları birer ders niteliğindeydi. Şimdi bugün bu Müzen'in yıkımına ortak olan kurul üyelerine soruyorum. Sizler bu davranışınızla genç mimarlara, mimarlık öğrencilerine topluma ne dersi verdiniz, kimleri ikna ettiniz, ne ile ödüllendirildiniz? Bu ülkenin temeli kültüredür diyen Ulu Önder'e ne söyleyeceksiniz?

Dünyanın başka hiçbir yerinde bu denli yıkararak yapmak yoktur. Ne yazık ki son yıllarda ülkemizde yıkmak salgın hastalık haline gelmiştir. Hükümetler yıkıyor, belediyeler yıkıyor, insanlar yıkıyorlar. Tek amaçları var: Daha fazla para daha fazla mülk. Yaşadığımız bu süreçte öğrendiklerimiz bizleri korkutuyor. Bu çok özel bina sadece yeni bir müze yapmak için yıkılmıyor. Dünyanın en güzel yerlerinden birisi daha yok olmak üzeredir. Üstelik bunun için bir mimarlık eseri olan müzemiz yok edilecektir. Kısa süre sonra hamasi söylemlerle kültürün "K"sinden nasibini almamış zevat müze temeli atacaktır. Bu temeller gerçekten yeni bir müze için mi olacaktır?

Sözlerimi üç öneriyle bitirmek istiyorum.

*Turizm kavramı elli sene önceki anlamını tamamen yitirmiştir. Günümüzde gerçek

anlamda bir turizm hareketinden söz etmek zordur. Kültür ticari bir kavram gibi ele alınmaktadır. Bu nedenle Kültür Bakanlığı'nın bu kurumsal yapıdan ayrılması gerekmektedir.

*Koruma Kurullarının özerk yapıya dönüştürülmeleri konusu, kurul üyeliklerine atanma şartları baştan ele alınmalıdır. Bugünkü yasal düzenlemeler göre, konuyla hiçbir ilgisi olmayan, orta öğrenim görmüş birisi Kurul üyesi olarak atanabilmektedir.

*Türkiye Cumhuriyeti'nde ulusal, uluslararası ve bölgesel yarışma ile yapılmış ve halen ayakta olan tüm yapılar kültür varlığı olarak tescil edilmelidir.

Değerli katılımcılar sözlerime sizlere teşekkür ederek başladım. Gerçekten teşekkürlerin en fazlasını hak ediyorsunuz. Sayımız az olabilir ama bu azim Müze'nin ayakta kalmasına karşı olan çeşitli kurumlara geri adım attırdı. Bizlerin yanında yer almaya başladılar. Konu Antalya'da belli duyarlı bir kesimin sınırlarını aştı. Bugün Türkiye'de en fazla konuşulan konulardan birisi Antalya Arkeoloji Müzesi. Ulusal basın, sosyal medya, birçok kurum ve kuruluşların gündeminde Müzemiz yer almaktadır. Sağolun, varolun. Geleceğe ders veriyorsunuz, bizlere umut oluyorsunuz.

*Mimar

¹ Le Corbusier, Atina Anlaşması, YK Yayınları, 2009

² Hasol Doğan Dr. Mimar, Cumhuriyet Gazetesi, 26.05.2019

100. YILINDA ANTALYA MÜZESİ

Mustafa DEMİREL – Dr. Ahmet ÇELİK*

Kadim şehirdir Antalya... Bey Dağları'nın gölgesi ve Akdeniz'in koyu/turkuaz mavisinin bulunduğu bir noktada kuruludur. Başlı puslu dağları yeşil, çayları/dereleri coşkun ve ovaları mümbittir bu diyarın...

Bol yağmurlu ve sıcak mevsimleriyle meşhur Antalya; gerdanlık misali sahillerini süsleyen Gazipaşa, Alanya, Muratpaşa, Konyaaltı, Kemer, Kumluca, Finike, Demre ve Kaş'ın da aralarında bulunduğu 19 ilçeye sahiptir. 100. yılında Antalya Müzesi / Mustafa Demirel – Dr. Ahmet Çelik Ovalık doğu taraftaki Pamfilya, dağlık kuzeydeki Pisidya, batıda kalan ve Teke Yarımadası'nı da bünyesinde barındıran Likya, kent sınırlarıyla büyük oranda bağlantılıdır. Doğal güzellikleri yanında, Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma, Bizans (Doğu Roma), Selçuklu ve Osmanlı Dönemi izleri taşıyan tarihi eserleriyle adeta bir açık hava müzesidir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası 1919 yılında İtalyanlar, Antalya ve civarını işgal ederek eski eserleri toplamaya başlamışlardır. Bunun üzerine o sıralarda Antalya Lisesi'nde öğretmenlik yapan Süleyman Fikri Bey (Süleyman Fikri ERTEN) Antalya Mutasarrıflığı'na başvurarak 15 Ekim 1919 tarihinde kendisini Fahri Asar-ı Atika (Eski Eser) Memuru tayin ettirir. Süleyman Fikri Bey, öncelikle Antalya merkezinde bulunan eski eserleri, Tekeli Mehmet Paşa Camii karşısında yer alan metruk küçük bir mescitte toplar. Bu mescidin Antalya Müzesi'nin temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. 1922 yılına gelindiğindeyse eserler, Panaya Kilisesi'ne (Alaaddin

Camii'ne) taşınmış ve böylece gerçek anlamda ilk müze binası oluşturulmuştur. 1937 yılında Müze, ikinci binası olan Yivli Minare Camii'ne taşınarak 1972 yılına kadar burada hizmet vermiştir. Yerleşimi, teşhir ve düzenlemeleri tamamlandıktan sonra 25 Kasım 1972'de günümüz Müze Binası hizmete açılmıştır. Antalya Müzesi, 1988 yılında 'Avrupa Konseyi Yılın Müzesi Özel Ödülü'nü kazanmış; 2012, 2014 ve 2015 yıllarında da mükemmellik sertifikası almıştır.

100. yaşını kutlayan Antalya Müzesi; sergi salonları, açık hava galerileri ve bahçelerden oluşan 30.000 m²'lik bir alanda hizmet vermektedir. Müze'de, Çocuk, Tabiat Tarihi ve Prehistorya, Seramik, Bölge Kazıları, İmparatorlar ve İmparatoriçeler, Tanrılar, Perge Batı Cadde ve F-5 Çeşmesi, Mozaikler, Başlar ve Portreler, Perge Tiyatrosu, Lahitler, Üst Kat Teşhir ve Geçici Sergi Salonu gibi teşhir bölümleri bulunmaktadır.

Müze'nin giriş bölümünde, bölgedeki Prehistorik yaşamı gösteren eserler sergilenmektedir. Bu kısımda ayrıca Kalkolitik ve Tunç Çağı kap örnekleri de görülebilir. Seramikler Salonu'nda, Geometrik, Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma ve Doğu Roma (Bizans) seramikleri teşhir edilmektedir. Bölge Kazıları Salonu'nda; Karain, Bademağacı Höyüğü, Hacımusalar Höyüğü buluntularının yanı sıra Limyra, Perge, Arykanda, Patara ve Noel Baba Kilisesi'ne ait eserler görülmeye değerdir.

Antalya Müzesi'nce yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılan eserler arasında özellikle Elmalı Bayındır Tümülüsü'ne ait olanlar paha biçilmez nitelikte olup göz alıcıdır.

Dünya çapında bir heykel koleksiyonuna sahip olan Antalya Müzesi teşhirin ana çekirdeğini Perge Antik Kenti'nde bulunan heykeller oluşturur. Yüksek sanatla üretilen bu heykeller arasında Plancia Magna Heykeli, Dansöz Heykeli ve Caracalla Heykeli gibi son derece önemli örnekler yer alır. Lahitler Salonu'nu süsleyen ve başyapıt niteliğindeki birçok lahit de yine Perge'den getirilmiştir.

Antalya Müzesi yeni bina üst kat vitrinlerinde sergilenen Elmalı Sikkeleri ile Korydalla (Sion) Hazinesi son derece önemli eserler arasında yer almaktadır. Bu alanda cam, bronz ve mermer eserlerin yanı sıra gemi batıklarından çıkarılan eserler teşhir edilmektedir. Ayrıca Lidya, Pers, Büyük İskender Dönemi, Helenistik Krallıklar, Roma, Doğu Roma (Bizans), Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi sikke örnekleri ile ikonalar da bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün uzun yıllar verdiği mücadelelerin sonucunda Elmalı Sikkeleri, Herakles Farnese Heykeli ve İsviçre'den getirilen Herakles Lahdi gibi başat eserler, Antalya Müzesi koleksiyonuna kazandırılmıştır. Antalya Müzesi, sahip olduğu nadide eserleriyle uzun yıllar boyunca yerli-yabancı pek çok ziyaretçi ağırlamış olup her geçen gün zenginleşen koleksiyonuyla yeni misafirlerini beklemekte ve büyüleyici bir yolculuğa davet etmektedir.

100. Yıl Faaliyetleri

2022 yılıyla birlikte 100. yaşını kutlayan Müze için Antalya Müzesi Müdürlüğü tarafından öncelikle Antalya Müzesi'nin 100. Yılı Kitabı basım çalışmaları başlatılmış ve kitapta yayınlanmak üzere değerli birçok bilim insanı tarafından çok sayıda makale katkısı sağlanmış olup yayın sürecinin tamamlanmasından sonra bu kıymetli anı kitabı okuyucularla buluşacaktır. Darphane tarafından Antalya Müzesi 100. Yıl Anı Parası;

Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi (PTT A.Ş.) eliyle ise Antalya Müzesi 100. Yıl Anı Pulu bastırılmıştır. Asırlık bir çınar olmanın verdiği mutlulukla Döşemealtı ilçesinde Antalya Müzesi çalışanları tarafından fidanlar dikilmiş ve 100. Yıl Hatıra Ormanı oluşturulmuştur. Ayrıca yaklaşık bir asır önce Müzemiz Kurucu Müdürü merhum Süleyman Fikri ERTEN Bey tarafından çekilen ve Antalya kentinin doğal/ arkeolojik güzelliklerini içeren siyah/beyaz fotoğraflardan oluşan bir sergi açılmış, bu sergi halkımızın yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Kutlamalar 2022 yılı boyunca sürdürülmüş; bu doğrultuda 100. Yıl Konferansları, 100. Yıl Çocuk Etkinlikleri, 100. Yıl Hatıra Fotoğraf Panosu, 100. Yıl Logosu, Afiş ve Billboard Tanıtımları, Çocuk ve Yetişkinler İçin Hediye Kitleri, Ören Yeri Görevlileri İçin 100. Yıl Hatıra ve Tanıtım Yelekleri, müze çalışanlarının isimlerinin olduğu Hatıra Afişi, Müze Binası Ön Cephesinin Giydirilmesi ve Süslenmesi ile 100. Yıl Konserleri, sergiler ve gösteriler düzenlenmiştir.

Tüm yılı kapsayan Antalya Müzesi 100. yıl etkinlikleri kapsamında ayrıca "100 Yılda 100 Eser Sergisi ve Kataloğu", "Antalya Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü 100.Yıl Konseri", "Carmina Burana", "Cumhuriyet Kurtuluş Film Müzikleri", "Antalya Müzesi Yeni Bina Batı Cephesi Düzenlemesi", "Antalya Müzesi 100 Yaşında Mapping Gösterimi", "Antalya İli Kazı ve Yüzey Araştırmaları Buluşması" etkinlikleri yanında Medya Ağırlaması, Turkishmuseums ve GoTürkiye platformları için 100. yıla özel paylaşımlar gerçekleştirilmiştir.

* Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Yıl: 2023/1, Sayı: 85

ATATÜRK VE ARKEOLOJİ

Gül IŞIN*

21. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanmak üzere; varoluştan bu yana insan aklını kurcalayan tarih ve zaman problemi, İslam teolojisinin 12. yüzyıl sonrasında yaygınca kabul ettiği "vakti bilme" gerekliliğinin çok ötesinde. İbni Haldun'un "vakti belirleme/bilme" tabanlı vakānūvisciliğine karşı, izah ve açıklamatemelli tarih yazıcılığı İslam aleminde kendine gelişme alanı bulamadı. 12. yüzyıla kadar Tanrı'nın yaratıcılığını kabul etmekle birlikte bilimsel düşüncenin temeli olan neden-sonuç sorgulamasını kullanan İslam dünyası düşünürleri, bu süreçte tıp, kimya, matematik, zooloji, astronomi gibi bilimlere önemli katkılar sundular. 15. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet'in eğitim vizyonu ve dönemin iyi yetişmiş alimleriyle tıp, matematik ve astronomi gibi alanlarda ilerlemeler kaydedildiyse de zamanla, "Tanrı'nın bütün varlığa ve bütün tarihe egemen olan mutlak iradesi" olarak özetlenebilecek "adetullah/sünnettullah" kavramının öne çıkışı sebep-sonuç ilişkisini ve eşyanın kendine ait tabiatı olduğu fikrini de yavaş yavaş yok etti. 16. yüzyılda İslam devletinin liderliğini (halifeliği) Anadolu topraklarına getiren I. Selim ile askeri başarıların sarhoşluğu içine düşen Osmanlı İmparatorluğu özellikle 17. yüzyıldan itibaren pozitif bilimden koparak bilimin ışığında aydınlığa uzanmaktansa, Orta Çağ'ın karanlığına doğru sürüklenme yoluna girdi.

Avrupa ise 16. yüzyılda inanç dünyasında, adına "Reform" denen sorgulayıcı bir açılım yaşıyordu. Dindeki yeniden şekillenme süreci öncesinde başlamış Rönesans hareketi, Eski Yunan ve Roma dünyasının maddi ve manevi tarihsel mirasını, metin çevirileri, eski eser restorasyonları ve yeniden yaratılarla, derinlemesine anlama

çabası içindeydi. Bu süreç geçmişin, "Tarih Yazımı" çerçevesinde sorgulanabilirliğinin yolunu açtı. Geçmişin tanıkları sayılan "maddi kültür varlıklarının", koleksiyoner ya da ganimet nesnesi olmaktan öte anlamlar taşıdığı anlaşıldı. Gelişmeler başlangıçta elitler arasında kalsa da, matbaanın icadı "bilginin" tabana doğru yayılımını hızlandırmış, Avrupa 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı'nı yaşamıştır. Günümüz dünyasını da şekillendirmiş Aydınlanmacılar bir yandan dinden bağımsız bilime, bireye, ilerlemeye odaklı bir felsefe ve yaşam modelini yayarken, diğer yandan aydınlanma ideallerini "Avrupa medeniyetinin üstünlüğü"yle ilişkilendirmekteydiler.

19. yüzyıl başında Orta Avrupa'da hüküm sürmüş devletçikler bütünü olan Kutsal Roma Germen İmparatorluğu dağılmıştı. Yeni kimlik arayışındaki bu halklar, "üstün medeniyetin halkları" olarak kabul edilen, Hint-Avrupa dillerini geliştirmiş "Ari Irk" ideolojisiyle tanıştı. Bu süreçte Alman arkeolog Gustaf Kossina'nın (1858-1931) kültür tarihsel arkeoloji teorisi arkeoloji pratiğine girmiş oldu. Yenilikçi teknolojinin pazara girişi ve buna bağlı olarak paranın el değiştirmesinin ardından Sanayi Devrimini yaşayan Avrupa, modern çağa doğru dört nala koşuyordu. Onun geride bıraktığı toz bulutu içinde Osmanlı Devleti hızla, çöküş, çürüme ve parçalanmaya doğru sürüklenirken I. Dünya Savaşı bu süreci hızlandırdı.

Yukarıda kısaca özetlenen ve herkesçe bilinen bu tarihi gelişmeler sonrasında, Türklerin vatan toprağı olarak yurtlandığı günümüz Türkiye'sinde, tarihin en sıra dışı, en vizyoner başkomutanı Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde "Kurtuluş Savaşı" ve

beraberinde yaşanan zorlu barış anlaşmaları sonrasında, çağdaş devletler arenasında kendisine itibarlı bir konum bulan Genç Türkiye'nin temelleri atılmıştı. Bu zorlu mücadelenin önderi Atatürk, kurtuluştan belki daha zor olanı kuruluşu ve ondan çok daha zoru, günümüz deyimiyle sürdürülebilirliği kurtuluştan önce planlamıştı. Cepheden cepheye koşarken bu topraklarda daha önce düşülmüş hatalara asla yeniden düşmemek üzere bilimin ışığında sağlam temeller atılması gerekliliği, kurtuluşun en önemli can damarıydı. Uygarlık yolunda ilerlemenin bilimde reform olmadan gerçekleşmeyeceği halihazırda Tanzimat Fermanı ve II. Meşrutiyet ile Osmanlı fikir dünyasında kabul bulan görüşler arasındaydı. Osmanlı topraklarında Müslüman entelijansiyası içinde de, yağmalanan tarihi mirasa sahiplenme bilincinin var olabileceği, Osman Hamdi ve Halil Ethem kardeşler ile Aziz Ogan gibi isimlerle kendini gösteriyordu.

Kurtuluşun başlangıcı olarak görülen 19 Mayıs 1919'dan sadece bir sene sonra 9 Mayıs 1920'de Maarif Vekaletine (Eğitim Bakanlığı) bağlı Asar-ı Atika (Eski Eser) Müdürlüğü kurulmuştu bile. 30 Ağustos'ta Dumlupınar'da Büyük Taarruz'la gelen zaferden iki ay sonra 5 Kasım 1922'de "Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat" tüm illere gönderildi. Bu talimat Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişin kültür varlıklarını, etnografik ve arkeolojik olarak ayırt etmeden, tümünün hak ettiği ilgi ve değere kavuşturulacağını en ivedi sinyaliydi. Savaş ateşinin henüz küklenmediği bir dönemde, Gazi Mustafa Kemal'in kültür varlıklarına gösterdiği hassasiyetin arkasında, yıllardır gönlünde sakladığı yaraların çare reçetelerini hali hazırda zihninde taşıyor olmasıydı; zira Atatürk daha 5 sene önce 1917'de Velihaht Vahdettin ile Almanya Potsdam'a gitmiş, orada Pergamon eserlerini görmüş ve belli ki benzer akıbetin bir daha yaşanmaması gerekliliğini aklına koymuştu. 1922 talimatnamesinde kültür varlıkları, eğitim kurumları olarak tanımlanan müzelerde bilimsel yöntemlerle

korunup sergilenecek; müzelere bilgi ve materyal sağlayan kazı, araştırma ve sondaj çalışmaları ise, Maarif Vekaletine bağlı Hars (Kültür) Müdürlüğü'nce yürütülecekti. Daha önce ilk kez 3.05.1920 hükümet programına alınan eski eser ve koruma bilinci, 14.08.1923 yılı hükümet programında "müzelerin iyileştirilip geliştirilmesi ve yeni müzelerin kurulması" şeklinde karara bağlandı.

Öte yandan Ekim 1922'de başlayıp 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Anlaşması'yla sınırları ve ideolojisi netleşen Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ideolojisi ve kültür politikası da netleşmişti. Meydan savaşlarından ziyade ekonomik yaptırımlara dayanan, antlaşma masalarında toprak paylaşımlarının normalleştiği bu dönemde devletler, tarihsel milli kodlar tanımlayarak, zayıf düşmüş topraklarda haklar iddia ediyordu. Bu bağlamda Türkiye Batı Anadolu'da en büyük savaşını Pan Hellenci Yunanlar ve onları destekleyen İngilizlere karşı vermiş ve sahadan zaferle ayrılmıştı. Öte yandan Ruslarla 93 harbine giden süreçte Panslavizm etkileri açıldı. Mussolini İtalyası Mare Nostrum söylemiyle Akdeniz'de varlık göstermeye çalışmıştı. Türkiye Cumhuriyeti elde kalan vatan toprağı Trakya ve Anadolu'yu, Misak-ı Milli sınırları içinde keskin çizgilerle belirledi. Lozan'da Türk tarafı, sınırları içinde yaşayan herkesi Türk uyruğı olarak tanımlarken, Müslüman olmayanları azınlık kabul ediyordu. İşte bu ortamda Atatürk 1923 yılında Darülfünun Profesörler kuruluna "Ulusal bağımsızlığımızı bilim alanında da tamamlama" görevi vermişti. Bu görev içerisinde, Osmanlı'da kabul görmüş İslam ya da Avrupa merkezli tarih yorumlarına karşı alternatif bir "Milli Tarih" yorumunun geliştirilmesi de yer alıyordu. Atatürk'ün "millet" kavramı için yapmış olduğu, ırk ve etnisiteyi dışlayan, "dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların siyasal ve toplumsal heyeti" şeklindeki tanımı, onun milliyetçiliğe bakışının da çağdaşlarından farkını kanıtlıyordu.

Afet İnan 1939'da Belleten'de yayınlanan makalesinde, Atatürk'ün Milli Tarih konusunda sistematik bilimsel çalışmaların yürütülmesine yönelik sürecin başlamasına, 1928 yılında Atatürk'e yönelttiği bir sorunun vesile olduğunu anlatır.

İnan: "Fransızca coğrafya kitaplarının birinde, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci "seconde" nevi bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim. Bu böyle midir? Dedim."

Atatürk: "Hayır, olamaz, bunun üzerinde meşgul olalım. Sen çalış" dediler.

İnan: "Ben tarih okutmaya vazifem icabı olarak 1929'da başladım. Tarih sahasında çıkmış en yeni kitapları Atatürk getirtti. Bunlarla yeni bir kütüphane kurmuştu. Memlekette tarihle uğraşanları etrafına topladı. Herkesten bir fikir dinliyorduk. Her vekil ve mebus arkadaşları Atatürk'ün yanından çıkarken yeni bir kitap koltuğunda oluyordu. Onların hülasaları toplanıyor, Atatürk kendi okuduğu kitaplarla beraber bu hülasaları tetkik ediyordu. Çalışma uzun ve ekseriya fasılasızdı."

Vatan toprağının korunmasına destek olacak halkın da sahiplenebileceği, zamanın ruhuna işlemiş milliyetçi ideolojilerle uyumlu "Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi" bu koşullar altında ortaya çıktı. Siyasi arenadaki oyuna dahil olmayı da sağlayan "tarihten önce vardık, tarihten sonra varız ve buradayız" minvalinden özetlenebilecek bu tez ve teori 1940'lara doğru etkisini yitirdi. Günümüz birikimi ile ağır eleştirilere maruz kalan bu tarih tezi ve dil teorisi o günün var olan akademik yazıları tetkik edilerek kendisine bilimsel bir zemin yaratmaya çalışmıştı. Atatürk'ün bireysel okumalarına ve kitaplığına bakıldığında tarih yazımının onun için ne denli önemli bir mesele olduğu anlaşılmaktadır. O'nun özel kitaplığında altı çizilerek okunmuş 4289 kitaptan 261'i askerlik, 162'si din, 154'ü dil, 144'ü ekonomi, 121'i felsefe ve

psikoloji, 81'i ise sosyal bilimlerle ilgiliyken, 862 tanesi tarih kitabıdır.

"Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi" yakın tarihte farklı açılardan yüksek tonda çokça eleştirilmiştir. Öte yandan günümüzde bu görüşleri hortlatmaya çalışan çevreler de mevcuttur. Bilim tarihinin terk edilmesi gereken tozlu raflarının arasında konumlanan bu tez ve teori, kimi ciddi siyaset tarihçileri için "dönem koşulları içinde akılcı bir manevra" olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan Anadolu'da yaşanmış tüm uygarlıkları kapsayan, Türklerin sahiplendiği toprakların geçmişini anlamaya çalışan Türk Tarih Tezi'nin katalizör etkisiyle, Türk Tarih ve Türk Dili Tetkik Cemiyetleri ile İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde arkeoloji, antropoloji, prehistorya gibi kürsülerin kuruluşu, Türkiye'de kültürel miras ve arkeolojiyi akademik ve bürokratik kurumlarıyla bir alt yapıya kavuşturmuş, arkeolojik kazılar düzen ve kontrol altına alınmıştır.

Atatürk'ün vatan toprağındaki kültür varlıklarının korunması ve açığa çıkartılması hakkındaki görüşleri 1931 yılındaki Konya ziyareti sırasında İsmet İnönü'ye yazmış olduğu aşağıda bir bölümü alıntılanan telgrafta net bir şekilde özetlenmiştir.

"Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine, Son tetkik seyahatlerimde muhtelif yerlerdeki müzeleri ve eski sanat ve medeniyet eserlerini de gözden geçirdim: İstanbul'dan başka Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konya'da mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de ecnebi mütehassısların yardımıyla tasnif edilmektedir. Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan âbidelerin muhafazaları için Müze Müdürlüklerine ve hafriyat

işlerinde kullanılmak üzere (Arkeoloji) mütehasşislarına kat'i lüzum vardır. Bunun için Maarifçe harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim..." M. Kemal

Aslında 1929 yılında Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun'dan önce, 1925 yılında arkeoloji eğitimi için Arif Müfit Mansel Almanya'ya, sanat tarihi eğitimi için 1926 yılında Remzi Oğuz Arık Fransa'ya, antropoloji eğitimi için 1927'de Şevket Aziz Kansu da yine Fransa'ya gönderilmişlerdi bile. Türkiye'nin arkeoloji, tarih ve müzeciliğe ilişkin araştırma alanlarının kurucu isimleri olan Sedat Alp, Ekrem Akurgal, Rüstem Duyuran, Jale İnan ve Afet İnan ise 1932-1935 yılları arasında yurt dışı eğitimleri için "Talebe Desteği" almışlardı. Afet İnan ayrıca 1933 yılında Yunanistan, Mısır, Filistin, Suriye'de arkeolojik sahalarda incelemeler yapmış dönüşünde Atatürk'ü oralardaki çalışmalar hakkında bilgilendirmişti. Bu tarihlerde Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesiyle 1934 yılında üniversite bünyesinde Türk Arkeoloji Enstitüsü kurulmuş, Sümer Eti Filolojisi başkanlığına Helmut Theodor Bossert atanırken, Klasik Arkeoloji'nin başına Arif Müfit Mansel getirilmiştir. Başkent Ankara'da ise, Avrupa merkezli sübjektif "Oryantalist" uygarlık tarihini bilimsel verilerle yeniden yazacak, Türk Tarihi Tetkik Kurumu 1931'de, Türk Dili Tetkik Cemiyeti 1932'de, Dil Tarih ve Fakültesi'nde (DTCF) 1935 yılında kurulurlar. Tahsin ve Nimet Özgüç, Halil İnalçık, Emin Bilgiç, Muazzez İlmiye Çığ ve Sabahat Göğüş DTCF'nin ilk öğrencileri arasındadır. Bugün olduğu gibi dün de yüksek maliyetli olan kazı çalışmaları, Genç Cumhuriyet'in bütçesini yoracak dahi olsa, elzem bir ihtiyaç olarak görülüyordu. Cumhuriyet'in yerli bilim insanları ve milli bütçeyle yürüttüğü arkeolojik kazılar arasında 1931 yılında Çankırıkapı, 1932 yılında Ankara Orman Fidanlığı, 1933 yılında Ahlatlıbel, Karalar ve Ankara Kale, 1934 yılında Göllüdağ ve Pazarlı, 1935 yılında Alacahöyük, 1937 yılında Etiyokuşu,

İzmir Namazgâh, İstanbul Sarayburnu, 1938 Ankara Tayyare Meydanı, 1936- 1939 yılları arasında Trakya Tümülüsleri sayılabilir. Yetişmiş ve yetişmekte olan Türk arkeologların tecrübelerini arttırabileceği düşüncesinden hareketle, kontrollü yabancı kazılara izin verilmesinde de bir mahsur görülmemişti. Osmanlı'dan devir alınmış Troia, Pergamon, Sardes, Ephesos gibi arkeolojik kazıların yanı sıra, yeni kazı başvuruları da onaylanmıştı. 1930 yılında Fransızlar ve Almanlar Türkiye'deki arkeolojik kazıları bilimsel ve finansal olarak destekleyen "Arkeoloji Enstitüleri" kurmuşlardı. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin kanunlarına uygun şekilde, yabancıların yürüttüğü önde gelen arkeolojik kazılar, Kültepe, Boğazköy, Ankara Augustus Tapınağı ve Roma Hamamı, Teos, Beşiktepe, Didim, Aizanoi, Tarsus Gözlükule, Kusura, Tilki Tepe, Demircihöyük, Van Kalecik, Yukarı Fırat Havzası Malatya, İstanbul Hipodrom, Valens Su Kemer, Ayasofya ön avlusu, İstanbul Surları bunlardan bazılarıdır.

Atatürk günümüz modern arkeolojisinin olmazsa olmazı kabul edilmesine rağmen, halen ulusal bir koordinasyondan eksik olan, arkeolojik hava fotoğrafı arşivinin oluşmasına da önderlik etmiştir. 1932-37 yılları arasında çeşitli ören yerlerinin hava fotoğraflarını çektilerle çok özel bir koleksiyonun oluşmasını sağlamıştır. 1933 ve 1936 yıllarında iki kez özel uçak kaldırtan Atatürk, Orta, Batı ve Güney Anadolu'nun antik kentlerinin hava fotoğraflarını çektilerle; 1937 yılında 2. Tarih Kurultayı için İzmir'de bulunan 3. Tayyare Alayı'nın Letov S-16 Smolik tipi uçakları ve maharetli havacılarıyla Troia, Sardes, Pergamon, Ephesos- Selçuk, Miletos ve Didim Antik Kentlerinin hava fotoğraflarıyla belgelenmesini sağlamıştır.

Tarih yazımı çalışmalarına kanıt niteliğinde görülen arkeolojik maddi kültür varlıkları konusunda halkı bilinçlendirmeye çalışan Türk Tarih Kurumu'nun, 1937 yılında Dolmabahçe'de halka açık bir sergide

bildiri olarak dağıttığı, günümüz anlayışıyla "kamu spotu" olarak yorumlayabileceğimiz, broşürde yer alan şu cümleler çarpıcıdır: "... Bu eserler ulusal müşterek malımızdır. Onun için bu eserleri harap olmaktan yabancı illere ve ellere geçmekten korumak her Türk için ulusal bir ödevdir. Yurttaş bu ödevi canla başla yerine getirmeye çalış, Tarihi eserler bulur, böyle eserlerin yerlerini görür veya işitirsen bu eserlerin şunun bunun eline geçmesine meydan vermeden müzeler ve hükümet adamlarına haber ver. Kendi kendine usulsüz ve Tarihi devirleri alt üst edecek toprak kazılarında bulunma. Böylelikle define arayacağım diye bulacağın eserler ne sana ne de tarihe yarar. Sana atalardan kalmış veya eline geçmiş tarihi eserleri yabancı ellere kaptırma. Bütün bunları ulusal kurumlara vermek kutsal amacın olsun."

85 yıl sonrasında gelişip serpilmesi umulan bu bilinç düzeyinin, bırakınız halkın tabanına yayılmasını, devlet kurumlarında dahi büyük bir erozyona uğramış olduğu gerçeği ile yaşıyoruz. Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih bilimini pozitif bir temele oturtacağı düşüncesinden hareketle, maddi kültür verilerini arkeolojik yöntemlerle açığa çıkartılması ve korunmasına ilişkin ortaya koyduğu bilinç ve kararlılık, O'nun ölümünün ardından akademide içselleştirilirken, ne yazık ki devlet aklında istenildiği düzeye gelememiştir. 1955 yılında Avusturyalı konuk Kültür Bakanı Dr. Drimmel'e Efes kazılarında çıkartılmış üç adet kandilin "Bakanlar Kurulu Kararı" ile hediye edilmiş olması bu durumun en çarpıcı örneğidir. Bu olay 1986 yılında Belleten dergisinde rahmetli Hocamız Prof. Dr. Coşkun Özgünel tarafından belgeleriyle kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. 1950'li yıllar zaten genç cumhuriyetin eğitim reformlarının aşındırıldığı, muhafazakarlaştırılmaya çalışılan, Ata'nın ilkelerinden uzaklaşılan bir Türkiye dönemidir.

O yıllardan bugüne Türkiye Arkeolojisi uluslararası ölçekte saygın isimlerimizle

kendisine önemli bir yer edinmiş olmasına rağmen, devlet kademelerinde ne yazık ki Atatürk'ün vizyonunda yatan bir bilim dalı olamamış; arkeolojik kültür varlıklarıyla halkın bütünleşmesi sağlanamamıştır. Kaçakçılık ve definecilik tahribatı hiç olmadığı kadar vahşice devam ederken, halkın bilinçlendirilmesi ve önden tedbir alınması yerine, koruma maliyetlerinin çok üzerinde yapılan masraflarla, kaçırılan eserleri geri alabildiğimize sevinir hale gelinmiştir. Özellikle son çeyrek yüzyılda Türkiye arkeolojisi bilimsel araştırmalar için ihtiyaç duyulan desteği bulamazken, turistik peyzajın düzenlemesi için ören yerlerine yapılan yatırımlarla siyasi erkin akademiye tahakkümü mutlak hale gelmiştir.

Atatürk vizyonuna yakışan yarınlarda, üniversitelerimizi ve arkeolojimizi bilimsel özerkliğe kavuşturacak fikir mücadelesinde çoğalabilmek ümidiyle.

*Bu yazı, "Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi" başlıklı makalesiyle Atatürk'ün idealinde yatan Türkiye arkeolojisini genç kuşaklara anlatma sorumluluğu taşımış ve ne yazık ki, bu satırlar kaleme alınırken hayata gözlerini yummuş Hocamız Prof. Dr. Coşkun Özgünel'e ithaf edilmiştir.

2023
M, 82 DE M